

Міжнародна економіка

Роман ЗВАРИЧ

**ДЕТЕРМІНАНТИ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ****Резюме**

Зазначено, що дослідження детермінант економічного зростання країн, які розвиваються, присвячене оцінці перспектив розвитку даної групи та її конвергенції з розвиненими країнами. Вказано, що мета полягає у встановленні детермінант економічного зростання країн, які розвиваються, для подальшого напрацювання висновків щодо їх розвитку і конвергенції з розвиненими країнами. Окреслено, що об'єктом дослідження є економічний розвиток країн, які розвиваються. Досліджено концепцію розвитку в розрізі двох загальних підходів, оцінено її критичні зауваження та виявлено історичні зв'язки між індустріалізацією й економічним зростанням. Встановлено зв'язок між темпами зростання населення країн, що розвиваються, та їх відхиленням у доходах на душу населення і часткою у світовому ВВП. Визначено місце країн, що розвиваються, у світовому промисловому виробництві й експорті та виявлено вплив індустріалізації на міжнародну торгівлю й інвестиції. Досліджено ступінь залучення людського і фізичного капіталу у виробництво природних ресурсів та створення доданої вартості. Проаналізовано світовий рівень реальної заробітної плати і визначено ступінь його сприяння у досягненні високих кінцевих результатів праці. Оцінено рівень інфляції та його вплив на прибутковість інвестиційних проектів і конкурентоспроможність кра-

---

© Роман Зварич, 2018.

Зварич Роман, канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри міжнародної економіки, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

їн. Сформульовано висновки щодо розвитку країн, які розвиваються, та окреслено перспективи їх конвергенції з розвиненими країнами.

Ключові слова

ВВП на душу населення, економічне зростання, економічний розвиток, країни, що розвиваються, прямі іноземні інвестиції, розвинені країни, створена додана вартість.

Класифікація за JEL: F63.

Вступ

Зростання та розвиток мають значний потенціал і кумулятивний характер, але у природі існують реальні обмеження. Обмеження можна подолати на стійкій основі лише в тому разі, якщо економічне зростання трансформується в реальний розвиток, що покращить добробут всіх людей. Глобалізація, яка розгортається сьогодні, не тільки не вирішила, а навіть загострила проблеми, що перешкоджають справжній інтеграції бідніших країн у систему світогосподарських зв'язків та вирішенню ними проблеми бідності й відсталості. З точки зору історичної перспективи, існує відмінність між географічним та економічним розподілом світу. Поділ світу на економічно розвинені країни і країни, що розвиваються, є відносно сучасним класифікатором. Питання щодо перспектив країн, які розвиваються, та питання викорінення бідності у світі залишаються і надалі актуальними. Науково обґрунтованою є перевірка гіпотези, чи матимуть країни, що розвиваються, труднощі з процесом конвергенції та чи будуть вони відставати від розвинених країн у майбутньому.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні аспекти економічного розвитку були об'єктом дослідження цілої плеяди таких вчених-економістів, як: М. Абрамович, Г. Брунтланд, Д. Ландес, С. Кузнець, А. Меддісон, Д. Медоуз, Х. Мінт, Б. Хіггінс, Е. Ширмай. Аналіз економічного зростання країн світу проводили такі науковці: Р. Барро, Г. Беккер, Е. Боренштейн, А. Гоша, Д. Де-Грегори, Р. Естерлі, Р. Кавуссі, Р. Кейвс, П. Кольєр, А. Рапппорт, Д. Сакс, М. Тодаро, А. Уорнер. Проте проблематика детермінант економічного зростання країн, що розвиваються, на сьогодні вивчена і вирішена не повністю.

Актуальність даної проблеми, її практична цінність та наявність критичних зауважень зумовили визначення головної **мети статті**, яка полягає у встановленні детермінант економічного зростання країн, що розвиваються, для подальшого напрацювання висновків щодо їх розвитку і конвергенції з розвиненими країнами.

У рамках зазначеної мети можемо виділити такі **завдання нашого дослідження**, зокрема: дослідити концепцію економічного розвитку; проаналізувати дані часових рядів у розрізі груп країн світу; визначити детермінанти зростання країн, що розвиваються; напрацювати висновки щодо подальшого розвитку та конвергенції країн, що розвиваються, з розвиненими країнами.

Виклад основного матеріалу

Концепція розвитку. В концепції розвитку Х. Міїнт виділив два загальних підходи: боротьбу з бідністю й аналіз довгострокового соціально-економічного розвитку [1]. Перший підхід зосереджений на проблемах бідності та голоду в країнах, що розвиваються, в контексті їх вирішення у короткостроковій перспективі. Другий підхід зосереджується на порівнянні подій у різних країнах, регіонах й історичних періодах з метою кращого розуміння факторів, що мають довгостроковий вплив на динаміку соціально-економічного розвитку. Однією з особливостей першого підходу є активне залучення до існуючих проблем як країн, що розвиваються, так і їх населення. Цей підхід тісно пов'язаний з політикою та стратегіями розвитку на міжнародному, національному, регіональному й локальному рівнях. Прихильники довгострокового підходу розуміння розвитку, зокрема Е. Ширмай, намагалися зрозуміти появу в часовій перспективі значних відмінностей у різних регіонах світу [2]. Вони досліджували умови, що описують різні моделі розвитку, такі як накопичення виробничих факторів, ефективність використання їх у виробництві, технологічні зміни, зовнішні політичні та економічні впливи, історичні фактори, інститути і культурні відмінності. Як результат, Д. Ландес та А. Меддісон підсумували, що економічне зростання в сучасній формі тісно пов'язане з економічним розвитком країн Заходу із середини XVIII ст. [3; 4].

Історія сучасного економічного зростання пов'язана з індустріалізацією, а також з процесом, який Б. Хіггінс іронічно назвав «позбавленням від фермерів» [2]. Знову ж таки історичні зв'язки між індустріалізацією та економічним зростанням не можуть бути застосовані довільно до країн, що розвиваються. Однак вони є додатковою точкою відліку. Крім того, порівняння історичного розвитку розвинених країн і країн, що розвиваються, може аргументувати економічну роль інститутів. Також історичне вивчення процесів економічного зростання розкриває важливість процесів заощадження та інвестицій у накопиченні факторів виробництва. Таке дослідження позбавляє

вчених ілюзій щодо людських витрат на економічне зростання, адже у минулому воно асоціювалось з великим збільшенням капіталовкладень. Майже в кожному разі, коли використовується термін «розвиток», мається на увазі наявність певних бідних країн і регіонів світу, з одного боку, та процвітаючих країн з відносно невеликою часткою населення світу – з іншого.

Дебати навколо поняття «розвиток» завжди порушують питання: чому бідні країни є бідними, чому вони відстають від багатих країн за рівнем життя, як забезпечити їх процвітання та потенційну конвергенцію. У цьому контексті важливим аспектом у понятті «розвиток» є економічне зростання, а точніше – зростання національного доходу на душу населення. Розвиток, що сприймається як економічне зростання, – це кількісне поняття. Проте навіть якщо обмежитись економічною сферою, то економічний розвиток є чимось більшим, ніж економічне зростання. Так, С. Кузнець зауважив, що економічний розвиток означає зростання, яке супроводжується якісними змінами у структурі виробництва і зайнятості, що загалом називаються структурними змінами [5]. В цьому контексті особливо важливим для країн, що розвиваються, буде збільшення частки динамічного промислового сектору в національному виробництві й зайнятості та зменшення частки сільського господарства. Це означає, що економічне зростання може відбутися без будь-якого економічного розвитку.

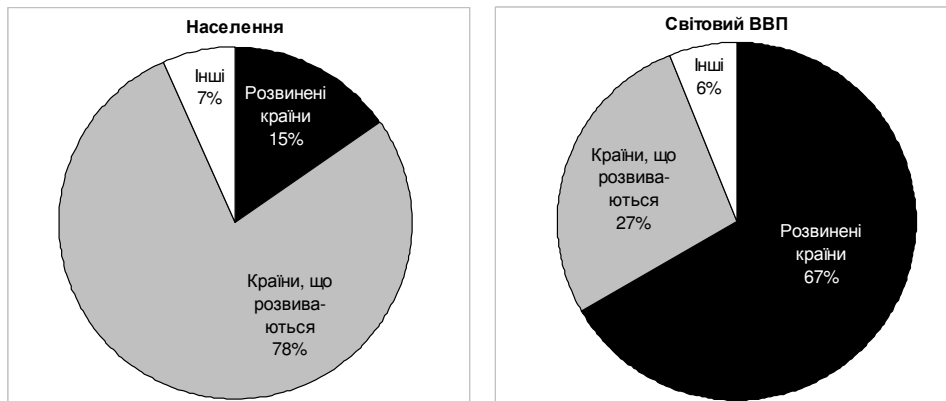
Іншою важливою якісною зміною є технологічна зміна. Так, М. Абрамович дійшов висновку, що розвиток – це постійний процес зміни технологічних процесів і продуктів, що приводить до принципово нових видів виробництва та нових видів продукції [6]. Проте необхідність економічного зростання і соціально-економічного розвитку не є беззаперечною. Критики даної концепції (Г. Брунтланд, Д. Медоуз) вказали на недоліки, пов'язані зі зростанням, розвитком та модернізацією, зокрема на незворотні порушення способу життя у традиційних суспільствах, а також на поширення єдиної матеріалістичної масової культури, що може призвести до втрати духовності й збільшення людської експлуатації внаслідок поширення ринкових відносин [2].

Детермінанти зростання країн, що розвиваються. Зростання населення не гарантує економічний розвиток і конвергенцію країн, що розвиваються. На думку Р. Естерлі, високий темп зростання населення створює тиск на обмежені природні ресурси, зменшує формування приватного й державного капіталу та використовує додаткові ресурси для підтримки, а не для збільшення капіталу на одного робітника [7]. Так, М. Тодаро вказав на позитивні ефекти зростання населення, такі як ефект масштабу і спеціалізації, стимул до сприятливої мотивації та більша спроможність молодшого населення [8]. Важко встановити зв'язок між темпами зростання населення і доходом на душу населення, але останні декілька десятиліть потребують більш ґрунтовного дослідження економічного стану країн, що розвиваються, порівняно з розвиненими країнами.

Оцінка зміни населення, особливо у другій половині ХХ ст., свідчить про певні позитивні зрушення менш розвинених регіонів світу. Так, чисельність населення в Азії, Африці та Латинській Америці зросла з 1,7 млрд. осіб в 1950 р. до 5,95 млрд. осіб у 2015 р. Це було пов'язано переважно з демографічними факторами, оскільки рівень смертності знизився, а рівень народжуваності залишився незмінним. Частка країн, що розвиваються у світі, з 1950 р. до 2015 р. значно зросла, що було зумовлено швидким зростанням їх населення і відносно стабільним зростанням населення в розвинених країнах (див. рис. 1). Частка населення країн, що розвиваються, у 1980 р. повернулася до рівня 1500–1820 рр., а до 2015 р. вона досягла рівня 1000 р. Зростання було зосереджено переважно в Азії й Африці. Китай та Індія становили домінуючу частину населення світу – близько 36% (для порівняння: їх частка в 1000 р. дорівнювала 50%, в 1820 р. – 57%) [9]. Деякі інші країни Азії й Африки з групи країн, що розвиваються, теж демонстрували високі темпи зростання населення.

Рисунок 1

Розподіл населення та ВВП за групами країн (2015 р.)

Джерело: побудовано автором за: [10].

Частка країн, що розвиваються, у світовому ВВП за поточними цінами і за ринковими обмінними курсами зросла з 17,5% у 1970 р. до 27,2% у 2015 р. (див. табл. 1).

Таблиця 1

ВВП та ВВП на душу населення (2000 р.)

Рік	ВВП країн, що розвиваються, млрд. дол.	Світовий ВВП, млрд. дол.	ВВП країн, що розвиваються, як % світового ВВП	ВВП на душу населення країн, що розвиваються, дол.	ВВП на душу населення розвинених країн, дол.	ВВП на душу населення країн, що розвиваються, як % ВВП на душу населення розвинених країн
1960	1134	7279	15,6	484	9144	5,3
1965	1424	9420	15,1	550	11190	4,9
1970	1792	12153	14,7	628	11660	5,4
1975	2355	14598	16,1	739	13028	5,7
1980	2991	17652	16,9	849	14887	5,7
1985	3435	20275	16,9	883	16468	5,4
1990	4048	24284	16,7	943	18937	5,0
1995	4756	27247	17,5	1019	20088	5,1
2000	5872	32213	18,2	1167	22708	5,1
2005	7646	36926	20,7	1423	24282	5,9
2010	10516	41365	25,4	1840	24635	7,5
2015	13556	49840	27,2	2276	25015	9,1

Джерело: побудовано автором за: [12].

Різниця в темпах інфляції та зміна обмінних курсів суттєво вплинули на цю тенденцію. Р. Барро в 1996 р., вивчаючи панель зі 100 країн з 1960 р. по 1990 р., займався пошуком факторів, що впливають на економічне зростання країн. У результаті дослідження було встановлено, що темпи зростання реального ВВП на душу населення були пов'язані з підтримкою верховенства права, меншим державним споживанням, більшою тривалістю життя, більшою кількістю чоловіків із середньою і вищою освітою, нижчим коефіцієнтом народжуваності, вищим рівнем інвестицій, рівнем демократії, зниженням рівня інфляції та ступенем відкритості економіки [11]. Крім цього, Р. Барро запропонував зауваження до теорії конвергенції, яка передбачає падіння темпів зростання при збільшенні реального ВВП. Частка ВВП на душу населення розвинених країнах практично не змінилася і залишалась у діапазоні від 5% у період 1970–2000 рр. Вона збільшилася до 5,9% у 2005 р. та до 9,1% в 2015 р. [9; 12]. Відхилення в доходах на душу населення призвело до уповільнення зростання показника в останній чверті ХХ ст., у результаті чого

конвергенція між групами країн не спостерігалась аж до початку XXI ст., за винятком деяких країн Азії.

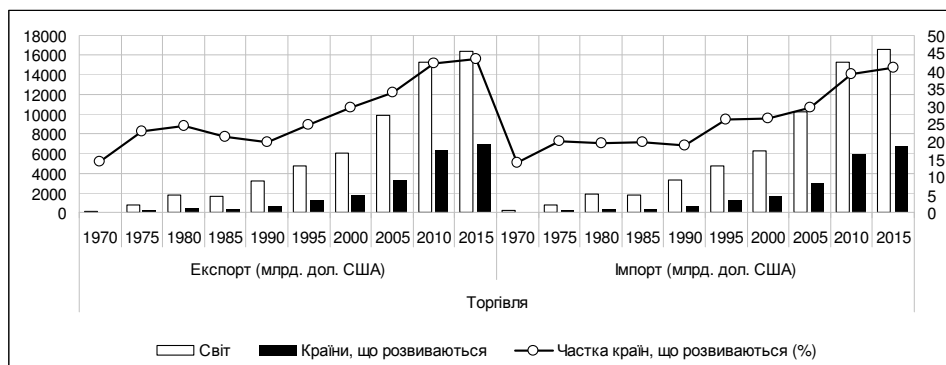
На думку П. Кольєра, країни, що розвиваються, не отримали належний розвиток, незважаючи на міжнародну допомогу і підтримку, через економічні пастки. До пасток він зарахував війни, конфлікти, пошук ренти на природні ресурси, залежність від однієї сусідньої країни та відсутність верховенства права [13]. Як наслідок, незважаючи на те, що реальне зростання ВВП на душу населення країн, що розвиваються, було вищим середньосвітового рівня, вони мали низький рівень соціально-економічних умов. Частково це пояснювалось слабкістю установ, низьким людським і фізичним капіталом, конфліктами, бідністю, низьким рівнем продуктивності, браком міжнародної торгівлі та значною залежністю від зовнішньої допомоги. Оскільки вони мали низький рівень реального ВВП на душу населення, то теорія конвергенції в цьому разі має спрацювати, адже, незважаючи на всі проблеми, країни, що розвиваються, мали більш високі темпи зростання порівняно з розвиненими країнами.

Участь країн, що розвиваються, у світовій економіці за допомогою таких каналів, як міжнародна торгівля й інвестиції, в контексті індустріалізації мала би позитивно відобразитись на їх частці у світовому промисловому виробництві та промисловому експорті. Міжнародна торгівля посилює економіку як країн-імпортерів, так і країн-експортерів, оскільки існує позитивний зв'язок між міжнародною торгівлею та економічним зростанням. Р. Кавуссі встановив, що більш високі темпи економічного зростання міцно корелюються з більш високими темпами зростання експорту. Він довів, що позитивна кореляція між експортом і зростанням стосується як країн середнього, так і низького доходу [14]. Крім цього, Д. Сакс та А. Уорнер встановили, що відкриті економіки, які розвиваються, щорічно перевершують закриті економіки, що розвиваються, за темпами зростання реального ВВП [15].

Загалом частка країн, що розвиваються, у світовому експорті зросла з 14,4% у 1970 р. до 43% у 2015 р. (див. рис. 2). Їх частка у світовому імпорті теж зросла з 14,1% у 1970 р. до 41% у 2015 р. [9; 16]. Будучи джерелом імпорту і ринком для експорту, частка країн, що розвиваються, зросла більш ніж удвічі в період між 1990 р. та 2015 р. У 1970 р. їх частка в експорті й імпорті була майже пропорційною до їх частки у світовому ВВП, а вже до 2015 р. вона значно перевищувала даний показник (див. рис. 2). Частка країн, що розвиваються, у світовому експорті товарів за поточними цінами зросла з 14,4% в 1870 р. до 19,6% в 1913 р., у результаті чого їх частка у світовій торгівлі в 1970 р. була приблизно такою ж, як і в 1870 р., а в 2015 р. вона вдвічі перевищила показник 1913 р.

Рисунок 2

Частка країн, що розвиваються, у світовій торгівлі

Джерело: побудовано автором за: [16].

Значним джерелом зовнішнього фінансування у країни, що розвиваються, та розвинуті країни стали прямі іноземні інвестиції. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічне зростання має як позитивний, так і негативний характер. З одного боку, прямі іноземні інвестиції стимулюють розвиток інвестицій у технології, збільшують капітал та підвищують зайнятість, а з іншого – вони витісняють внутрішні інвестиції й знижують конкуренцію на локальних ринках. Р. Кейвс виявив позитивну кореляцію між продуктивністю транснаціонального підприємства і продуктивністю праці у вітчизняних фірмах у тій же галузі. На його думку, це був результат конкуренції та безперервного розвитку, який забезпечили іноземні інвестиції на внутрішньому ринку [17]. А. Раппапорт довів, що прямі іноземні інвестиції можуть надати вигоду не тільки галузі, що їх отримує, а й іншим вітчизняним галузям через підвищення рівня людського капіталу і технологічне вдосконалення [18]. Е. Боренштейн, Д. Де-Грегори та Д. Лі підсумували, що прямі іноземні інвестиції вигідні країні перебування через збільшення рівня зайнятості, залучення нових технологій, передачу знань і збільшення обсягу внутрішніх інвестицій [19].

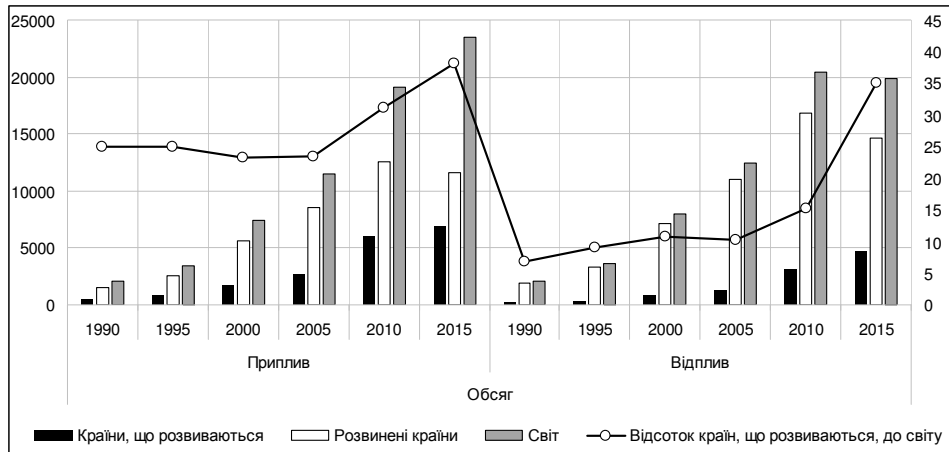
Отже, в період з 1990 р. по 2015 р. загальна частка країн, що розвиваються, у внутрішніх прямих іноземних інвестиціях (ПІІ) збільшилася з 1/4 до майже 1/3, тоді як частка потоків залучення прямих іноземних інвестицій становила близько 1/3 (див. рис. 3). Їх частка в експорті прямих іноземних інвестицій збільшилася з менш ніж 1/14 до більш ніж 1/8. В 1900 р. прямі та портфельні іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, сукупно становили приблизно 1/3 від їх ВВП, а в 2000 р. – менше 30%. У 1914 р. прямі та порт-

фельні іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, сукупно становили 179 млрд. дол. США за цінами 1980 р., а в 1980 р. – 96 млрд. дол. [9; 12; 20]. В реальному вимірі вони досягли рівня 1914 р. лише в середині 1990-х рр. Для країн, що розвиваються, значення іноземних інвестицій наприкінці ХХ ст. було приблизно таким же, як і в кінці ХІХ ст. Однак існує одна важлива відмінність: у 2000-х рр. країни, які розвиваються, стали більш вагомим джерелом прямих іноземних інвестицій у світовій економіці, що було абсолютно новим явищем.

Рисунок 3

ПІІ у світовій економіці

Джерело: побудовано автором за: [20].

Країни, що розвиваються, в переважній більшості багаті на природні ресурси, тому вони можуть отримувати вигоду від виробництва й експорту. Проте навіть з великою кількістю природних ресурсів, таких як нафта та алмази, країни Африки не зазнали значного зростання ВВП. Д. Сакс і А. Уорнер встановили, що бідні країни дуже часто потрапляють у пастку власних природних ресурсів [15]. З одного боку, експорт природних ресурсів призводить до підвищення валютного курсу, що робить експорт даних країн більш дорогим та менш конкурентоспроможним. Дане явище відоме як «голландська хвороба». До того ж, як зауважив П. Кольєр, вилучення людського і фізичного капіталу з інших галузей у виробництво природних ресурсів скорочує інші

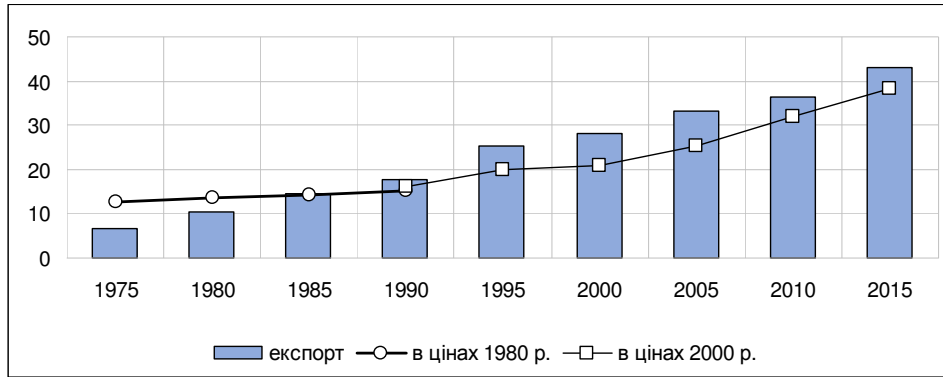
галузі [13]. Крім того, продаж природних ресурсів, корупція та несправедливий розподіл ренти призвели до того, що деякі багаті природними ресурсами африканські країни, що розвиваються, на південь від Сахари мають дуже низький ВВП на душу населення.

У контексті аналізу стану промислового виробництва країн, що розвиваються, з 1950 р. виникає проблема, пов'язана з порівнянням даних часових рядів. На рис. 4 показано частку країн, що розвиваються, у створенні доданої вартості за двома часовими рядами, збіги між якими спрощують пояснення тенденції показника. В 1830 р. частка країн, що розвиваються, у світовому промисловому виробництві становила 60,5%, але з початком індустріалізації в Західній Європі й США їх частка різко скоротилася з 36,6% в 1860 р. до 11% у 1900 р. і 7,5% в 1913 р. Загалом у період 1913–1970 рр. частка країн, що розвиваються, у світовому промисловому виробництві залишилася на рівні 7–8%. Проте з 1975 р. по 1990 р. відсоток країн, що розвиваються, у світовій створеній доданій вартості в цінах 1980 р. мінімально зріс з 12,6% до 15,3%. З 1990 р. до 2015 р. даний показник у цінах 2000 р. зріс більш ніж вдвічі з 16% до більш ніж 38% з певним прискоренням у середині 1990-х рр. [9; 12]. Подолання індустріального розриву позначилось на позиціонуванні країн, що розвиваються. Зокрема, з 1975 р. по 1990 р. їх частка в експорті промислових товарів зросла більш ніж у 2,5 разу, з 6,8% в 1975 р. до 17,8% у 1990 р., а з 1990 р. до 2015 р. їх частка зросла більш ніж вдвічі з 17,8% до 43%. Загалом частка країн, що розвиваються, у створеній світовій доданій вартості перевищувала їх частку світового експорту промислових товарів до 1980 р. [9]. Ці два показники були майже однаковими протягом 1980-х рр., але починаючи з 1990 р. другий показник поступово перевищив значення першого.

Доволі актуальним завданням для країн, що розвиваються, є перебудова організації заробітної плати з метою забезпечення поетапного її підвищення й створення ефективного мотиваційного механізму, який ґрунтується на поєднанні економічних стимулів і соціальних гарантій. Так, Г. Беккер дослідив, що зростання заробітної плати прив'язане до загального та конкретного накопичення людського капіталу [21]. Низький рівень заробітної плати не сприяє зацікавленості працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці. Разом з тим, використовуючи дешеву робочу силу в країнах, що розвиваються, підприємці не зацікавлені підвищувати продуктивність праці, вкладаючи кошти в оновлення виробничих фондів і розвиток персоналу. В результаті дешева робоча сила зумовлює не лише низький рівень продуктивності праці, а й низьку якість продукції та, як наслідок, її неконкурентоспроможність. Інакше кажучи, низький рівень заробітної плати у країнах, що розвиваються, може бути причиною прихованого безробіття і падіння платоспроможного попиту населення. Отже, низький рівень заробітної плати є наслідком та причиною тривалого перебування економіки країни у кризовому стані.

Рисунок 4

Частка країн, що розвиваються, у світовій створеній доданій вартості (%)

Джерело: побудовано автором за: [9; 12].

Загалом темпи зростання реальної заробітної плати у світі, що почали відновлюватися в 2010 р. після різкого падіння внаслідок економічної кризи 2008–2009 рр., з 2012 р. знову сповільнилися, скоротившись з 2,5% до 1,7% в 2015 р., тобто до свого 4-річного мінімуму [9; 22]. Без урахування Китаю, що випереджає інші країни світу за темпами зростання реальної заробітної плати, вони скоротилися з 1,6% в 2012 р. до 0,9% у 2015 р. (див. рис. 5). Це уповільнення відбулося на фоні слабого попиту в світі, зниження цін на нафту й інші сировинні товари і помітного зниження курсу національної валюти в окремих великих країнах з перехідною економікою. Цікавим є те, що спад темпів зростання реальної заробітної плати країн, які розвиваються, відбувається на фоні їх зростання в розвинених країнах. Як наслідок, актуальним на сьогодні для країн, що розвиваються, є впровадження дієвого механізму регулювання заробітної плати, оскільки економічні процеси, пов'язані з перманентним знеціненням вітчизняної грошової одиниці, не сприяють розвитку їх економік.

Рисунок 5

Середньорічні темпи зростання реальної заробітної плати

Джерело: побудовано автором за: [9; 22].

Інша перешкода для економічного розвитку країн, що розвиваються, – це перманентно зростаючий рівень інфляції. Зокрема, Д. Грегорі довів, що інфляція спричиняє невизначеність щодо майбутньої прибутковості інвестиційних проектів, а це призводить до застосування більш консервативних інвестиційних стратегій та зниження рівня інвестицій і економічного зростання [23]. Крім цього, на думку А. Гоша, інфляція може зменшити міжнародну конкурентоспроможність країни, зробивши експорт дорожчим, вплинути на платіжний баланс та на запозичення і кредитування [24]. Інфляція країн, що розвиваються, поступово скорочувалась від 2011 р. з 7,1% до 4,5% в 2015 р. (див. рис. 6). Це було мінімальне значення в посткризовому періоді, яке корелювалось із рівнем розвинених країн. Низькі темпи інфляції можна пояснити поєднанням низьких цін на нафту й інші сировинні товари, а також слабким сукупним попитом. Дана ситуація привела до того, що рівень інфляції у багатьох розвинених країнах був значно нижчим за відповідні цільові показники, встановлені центральними банками. Незважаючи на низький рівень процентних ставок, що може зберегтись довше, ніж це очікувалося, дефляційний тиск у світовій економіці не слабшає. На перший погляд, дефляція – сприятливий фактор для реальної заробітної плати, але насправді її вплив на країни, що розвиваються, є неоднозначним.

Рисунок 6

Рівень інфляції у світі

Джерело: побудовано автором за: [9; 22].

Загалом уповільнення темпів зростання світової економіки продовжило збільшення безробіття у світі, яке в 2015 р. становило 5,8%, або майже 199,4 млн. безробітних осіб. Це на 30 млн. осіб більше, ніж у 2007 р. напередодні глобальної фінансово-економічної кризи. У розвинених країнах рівень безробіття, згідно з оцінками, дещо знизився з 8,1% в 2010 р. до 6,7% у 2015 р.; у країнах, що розвиваються, передбачається його спад, а також скорочення рівня бідності та зростання рівня життя. Так, починаючи з 1990 р. чисельність населення, яке живе менш ніж на 3,10 дол. в день, скоротилася наполовину і становить близько 36%. Однак прогрес спостерігається не всюди: якщо у Китаї та в більшості країн Латинської Америки відбулися значні покращення, то у переважній більшості країн Африки й Азії як і раніше зберігається високий рівень бідності.

Висновки

Економічні детермінанти потенційного зростання у країнах, що розвиваються, є перспективними джерелами розвитку. В принципі, країни, що розвиваються, можуть досягти та підтримувати високі темпи зростання протягом певного часу з таких причин. По-перше, їх популяції великі, а рівень їх дохо-

дів низький, що передбачає більші можливості для зростання. По-друге, їх демографічна характеристика, зокрема висока частка молоді, що зумовлює збільшення кількості робочої сили протягом певного часу, сприятиме зростанню за умов, що освіта буде широкодоступною і матиме відповідні ресурси. По-третє, заробітна плата значно нижча у більшості країн, що розвиваються, ніж в інших країнах, а це слугує важливим джерелом конкурентоспроможності. У виробничій діяльності велике накопичення профіциту за умов відносно низької заробітної плати деякий час може бути джерелом конкурентоспроможності. По-четверте, потенціал підвищення продуктивності є вагомим на більш ранніх стадіях розвитку з екстенсивною маржею – від майже нульової продуктивності в сільському господарстві до позитивних (навіть якщо і низьких) показників продуктивності у виробництві чи послугах з подальшим переміщенням такої робочої сили з низькопродуктивної праці до зайнятості з дещо вищою продуктивністю на інтенсивній маржі.

На практиці країни, що розвиваються, можуть не використати свій потенціал для зростання. Існують певні труднощі в різних країнах як у лідерів, так і в аутсайдерів. До загальних труднощів, що є спільними для більшості країн, які розвиваються, належать: погана інфраструктура, неефективні інститути, недостатній рівень освіти, нестабільна політика та погане управління. До потенційних труднощів, що до сьогодні могли бути непомітні, але можуть виникнути внаслідок процесу зростання, зараховують економічну ізоляцію, соціальний конфлікт, екологічний стрес і зміну клімату. При цьому перешкоджати розвитку країн, що розвиваються, можуть такі екзогенні труднощі, як погіршення умов торгівлі, обмежений доступ до експортних ринків, недостатність зовнішнього фінансування чи криза в світовій економіці.

Список використаної літератури

1. Myint H. The Economics of the Developing Countries / Hla Myint. – Hutchinson : Hutchinson university library, 1980. – 166 p.
2. Szirmai A. Socio-Economic Development / Adam Szirmai. – 2nd Edition. – Netherlands : Universiteit Maastricht, 2015. – 791 p.
3. Landes D. S. Wealth and Poverty of Nations [Electronic resource] / David S. Landes. – London : WW Norton & Company, 1998. – 672 p. – Mode of access : https://tsu.ge/data/file_db/faculty_humanities/Landes%20-%20The%20Wealth%20and%20the%20Poverty%20of%20Nations.pdf.
4. Maddison A. The World Economy [Electronic resource] / Angus Maddison. – Paris : Development Centre Studies of OECD, 2001. – 385 p. – Mode of access : <https://theunbrokenwindow.com/Development/MADDISON%20The%20World%20Economy--A%20Millennial.pdf>.

5. Kuznets S. *Modern Economic Growth: Rate, Structure, and Spread* / Simon Kuznets. – New Haven : Yale University Press, 1966. – 529 p.
6. Abramovitz M. *Thinking about Growth: And Other Essays on Economic Growth and Welfare* / Moses Abramovitz. – Cambridge : Cambridge University Press, 1989. – 396 p.
7. Easterlin R. Effects of population growth on the economic development of developing countries / R. Easterlin // *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. – 1967. – Vol. 369, № 1. – P. 98–108.
8. Todaro M. P. *Economic Development* / M. P. Todaro, S. C. Smith. – United Kingdom : England : Addison Wesley, 2011. – 832 p.
9. Nayyar D. *The South in the World Economy: Past, Present and Future* [Electronic resource] / Deepak Nayyar // Human Development Report Office. – 2013. – Mode of access : <http://www.derechoshumanos.unlp.edu.ar/assets/files/documentos/the-south-in-the-world-economy-past-present-future.pdf>.
10. *World Population Data Sheet* [Electronic resource] // Population Reference Bureau. – 2014. – Mode of access : <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2014/2014-world-population-data-sheet/data-sheet.aspx>.
11. Barro R. J. *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study* / Robert J. Barro // National Bureau of Economic Research. – 1996. – № 5698.
12. *National Accounts Data* [Electronic resource] // World Bank, OECD. – 2017. – Mode of access : <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
13. Collier P. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can be Done About It* [Electronic resource] / Paul Collier. – New York : Oxford University Press, 2007. – 224 p. – Mode of access : https://www.sfu.ca/content/sfu/dean-gradstudies/events/dreamcolloquium/SpringColloquium/Readings/Readings/_jcr_content/main_content/download_47/file.res/Paul%20Collier.
14. Kavoussi R. M. *International Trade and Economic Development: The Experience of Developing Countries* / Rostam M. Kavoussi // *Journal of Developing Areas*. – 1985. – № 19. – P. 379–392.
15. Sachs J. D. *Natural Resource Abundance and Economic Growth* / J. D. Sachs, A. M. Warner // National Bureau of Economic Research. – 1995. – № 5398.
16. *World Trade Statistical Review* [Electronic resource] // World Trade Organization. – 2016. – Mode of access : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf.

17. Caves R. E. International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment / Richard E. Caves // *Economica*. – 1971. – № 38. – P. 1–27.
18. Rappaport A. Expectations Investing: Reading Stock Prices for Better Returns / A. Rappaport, M. Mauboussin, P. Bernstein. – Harvard Business School : Harvard Business Review Press, 2003. – 256 p.
19. Borensztein E. How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? / E. Borensztein, J. De Gregorio, J. Lee // *Journal of International Economics*. – 1998. – № 45. – P. 115–135.
20. World Investment Report 2016 – Investor Nationality: Policy Challenges [Electronic resource] // United Nations Publication. – 2017. – Mode of access : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf.
21. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education / Gary S. Becker. – New York : National Bureau of Economic Research, 1964. – 187 p.
22. Зароботная плата в мире в 2016–2017 гг.: неравенство в оплате труда на предприятиях [Электронный ресурс] // Международная организация труда. – 2017. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_544096.pdf.
23. De Gregorio J. The Effects of Inflation on Economic Growth: Lessons from Latin America / J. De Gregorio // *IMF Working Paper*. – 1991. – № 91.
24. Ghosh A. Inflation and Growth / A. Ghosh // *IMF Research Bulletin*. – 2000. – № 1. – P. 1–3.